

«مطالعات جامعه‌شناسی»

سال یازدهم، شماره چهل و چهارم، پائیز ۱۳۹۸

ص ص ۷۰-۴۷

بررسی تطبیقی میزان مشارکت‌های مردمی در اسکان‌های غیررسمی و برنامه‌ریزی شده شهری (نمونه موردی: کوی دادگستری و محله ملازینال تبریز)

علی پناهی^۱

مجید داداش‌پور مقدم^۲

اکبر آذرپور^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۵/۲۳

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۸/۸/۱۲

چکیده

تجربیات جهانی نشان می‌دهد که از دهه ۱۹۸۰ میلادی به بعد در برنامه‌های توسعه شهری توجه فزاینده‌ای به رویکرد مشارکتی صورت گرفته است. تا جایی که در حال حاضر مشارکت شهری رمز موفقیت پروژه توسعه شهری و همچنین یکی از معیارهای ارزیابی عملکرد نظام مدیریت شهری و ارکان آن (شهرداری‌ها و شورای شهر) است. مشارکت مردم در روند توسعه از چنان اعتباری برخوردار است که توسعه را معادل مشارکت دانسته‌اند. مشارکت یکی از مفاهیم عمده و اصلی توسعه پایدار به شمار می‌رود، از این رو مدیران شهری همواره سعی کرده‌اند تا با جلب مشارکت مردمی به اهداف خود در زمینه مدیریت بهینه شهر به ویژه در حاشیه شهرها به بهترین نحو ممکن نائل آیند. با توجه به اهمیت مشارکت مردم در مدیریت مطلوب شهر، هدف از انجام این پژوهش، بررسی تطبیقی میزان مشارکت‌های مردمی در اسکان‌های غیررسمی و برنامه‌ریزی شده (نمونه موردی: کوی دادگستری و محله ملازینال) می‌باشد، که در اجرای این هدف، از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و پیمایشی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش، شهروندان کوی دادگستری و محله ملازینال می‌باشند که بر اساس فرمول کوکران نمونه‌ای به تعداد ۳۸۵ نفر سرپرست خانوار از دو محله‌ی شهر تبریز به صورت تصادفی انتخاب و اطلاعات به روش اسنادی و میدانی گردآوری شده است و از نرم‌افزار SPSS جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده گردید. در این پژوهش جهت تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق از آزمون آماری One-Sample Test، ضریب همبستگی پیرسن و رگرسیون برای آزمون فرضیات تحقیق استفاده شده است. نتایج حاصل از یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که هر چه میزان سکونت ساکنین در یک محله بیشتر باشد، آن محله از نظر سابقه و قدمت از اهمیت بیشتری برخوردار است و نیز تعلق خاطر و احساس مسئولیت ساکنین محله نسبت به محل سکونت‌شان بیشتر می‌باشد. همچنین هرچه احساس تعلق اجتماعی شهروندان بیشتر باشد، میزان مشارکت آن‌ها در مدیریت شهری به همان اندازه بیشتر می‌شود.

واژگان کلیدی: مشارکت، اسکان غیررسمی، اسکان برنامه‌ریزی شده، کوی دادگستری، محله ملازینال.

۱. استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران. E-mail: panahi@iaut.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

۳. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

مقدمه

مشارکت مردم در روند توسعه از چنان اعتباری برخوردار است که توسعه را معادل مشارکت دانسته‌اند (ابراهیم‌زاده، ۱۳۷۷: ۱). تازه‌ترین زمینه مشارکت، مشارکت شهروندان در اداره امور شهرهاست؛ بررسی کشورهایی که با استفاده از اهرم مشارکت مردمی به مبارزه با مسائل و مشکلات شهری برخاسته‌اند، حاکی از آن است که مدیریت شهری بیش از اراده سیاسی، نیازمند مشارکت مردمی است (علوی‌تبار، ۱۳۸۲: ۹۳). مشارکت، کلید اصلی اجرای طرح‌های توسعه شهری است به طوری که یکی از علل اصلی به بن‌بست رسیدن هر طرحی، ریشه در بی‌توجهی به مشارکت و سهم قابل توجه مردم و نهادهای محلی در اجرا دارد (مهندسین مشاور شارمند، ۱۳۸۲: ۱۰۰). از مهم‌ترین آثار مشارکت در فرآیند برنامه‌ریزی و مدیریت می‌توان به ایجاد علاقه و اعتماد در مردم برای توسعه و پیشرفت، تقویت همبستگی اجتماعی و روحیه همکاری و همدلی، استفاده بهینه از منابع و امکانات عمومی و خصوصی و کاهش تمرکزگرایی اشاره کرد (مهدی‌زاده و دیگران، ۱۳۸۵: ۳۱۶). از آن جایی که محلات در کنار همدیگر به شهر معنا و هویت می‌بخشند، امروزه در بسیاری از شهرها با پدیده بحران هویت، به ویژه در کلانشهرها روبرو هستیم که با مشارکت آگاهانه ساکنان محلات و واگذاری کار مردم به خودشان و نوسازی و رشد و توسعه هر محله و منطقه به وسیله مدیران و ساکنان آن، می‌توان این خلأ را برطرف کرد که از این طریق علاوه بر هویت‌بخشی بیشتر به محلات و متعاقباً کل شهر، می‌توان با شناخت عوامل محیطی و تغییر آن‌ها، مقدمات تغییر و تحول ساختاری به منظور دستیابی به برنامه‌ریزی شهری صحیح و شیوه کارآمد مدیریت شهری را فراهم آورد (رفعیان و هودسنی، ۱۳۸۸: ۱۵).

علی‌رغم همه این تفاسیر مقایسه ایران با بعضی از کشورهای جهان نشان می‌دهد که مردم، یعنی مصرف‌کنندگان و مضمولان و مخاطبان اصلی طرح‌های شهری در ایران، هیچ‌گونه مشارکتی در فرآیند تهیه آن‌ها ندارند. یکی از اصلی‌ترین کاستی‌های طرح‌های شهری در ایران همین نکته است (رهنما، ۱۳۸۸: ۱۵۶). اما مساله اساسی دیگر این است که مدیریت شهری در ایران، فاقد الگوی نهادی برنامه‌ریزی شهری مبتنی بر مشارکت شهروندان است. برنامه‌ریزان شهری در ایران همواره در جهت کاربرد الگوهای تجربی جوامع پیشرفته گام برداشته‌اند. این الگوها با وجود پاسخگویی به نیازهای جوامع هدف، به دلیل تضاد با فرهنگ و مقتضیات اجتماعی فرهنگی جامعه ما، در عمل چندان موفقیتی به دست نیاورده‌اند؛ زیرا مدیریت شهری در ایران، مشارکت شهروندان را به عنوان تهدیدی برای قدرت خود تلقی می‌کند و آن را بر نمی‌تابد. مشارکت‌ها عمدتاً توده‌ای، دست و پاگیر، بی‌نظم و فاقد انسجام بوده و به امری سمبلیک، شعاری و نمادین بدل است (پیوزی، ۱۳۹۳: ۱۰۴). بنابراین، موفقیت برنامه‌ریزی‌های شهری، در گرو حرکت از مشارکت صوری، به سمت مشارکت واقعی و هدفمند است. عدم مشارکت مردمی از مسائل عمده‌ای است که کشور ما از آن رنج می‌برد. به این معنا که در فرآیند برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و اجرای یک طرح، مردم یا اصلاً نقشی ندارند و یا نقشی کم‌رنگ دارند و این مساله ریشه‌های تاریخی دارد

(بشیریه، ۱۳۸۲: ۴۷). علاوه بر آن، عدم یا کمبود مشارکت مردم در طرح‌های شهری در یک شهر در مناطق و محلات مختلف آن با توجه به متغیرهای مختلف، متفاوت بوده و در نوسان است. بنابراین نتیجه می‌گیریم که در بیشتر نواحی جغرافیایی، رفتارها، نگرش‌ها و عقاید اجتماعی-سیاسی مردم، تحت تأثیر محله مسکونی، سن، نوع اشتغال و ساخت اجتماعی-اقتصادی خانواده‌ها قرار می‌گیرد(شکوئی، ۱۳۹۴: ۸۲). شهر مورد مطالعه نیز از این قاعده مستثنی نیست. از مشکلات فراروی مدیریت کلانشهر تبریز را که مرتبط با عدم مشارکت فعال شهروندان است می‌توان به کمبود درآمد مدیریت شهری، عدم همکاری برخی از شهروندان در رابطه با پرداخت عوارض به شهرداری، عدم رعایت هنجارهای اجتماعی از سوی برخی از شهروندان، عدم آگاهی شهروندان از حقوق و تکالیف خود در امور مربوط به شهر، تخلف از قوانین شهرسازی در ساخت واحدهای مختلف با کاربری‌های متفاوت می‌توان اشاره کرد. آن چه که مسلم این است که آگاهی از ظرفیت و میزان مشارکت ساکنان بافت‌های مختلف شهری برای تحقق برنامه‌ها و رسیدن به اهداف برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، امری کاملاً ضروری است، تا با شناخت ابعاد مختلف مشارکت و سنجش میزان آن در محلات متفاوت شهری بتوانیم به درک درست تفاوت‌های موجود عناصر سیستم شهری (محلات شهری) برسیم و فرآیند برنامه‌ریزی و مدیریت شهری را متناسب با تفاوت‌های موجود، نظم بخشیده و عملیاتی بکنیم. قدر مسلم این است که آسیب‌های ناشی از فقدان مشارکت مردمی هدف‌مند در برنامه‌های مدیریت شهری، به ویژه در کلانشهر تبریز با تنوع فرهنگی-اجتماعی و ساختارهای پیچیده و ارتباطات خاص، نمود بیشتری دارد. لزوم کاهش این آسیب‌ها و ایجاد محیطی با آسایش خاطر شهروندان، توجه به ابعاد و زوایای مشارکت مردمی را ضروری می‌سازد. در همین راستا این پژوهش سعی نموده است به مقایسه تطبیقی میزان مشارکت مردمی در اسکان‌های برنامه‌ریزی شده و غیررسمی شهری با نمونه موردی کوی دادگستری (برنامه‌ریزی شده) و محله ملازینال (غیررسمی) کلانشهر تبریز بپردازد.

اهداف تحقیق

هدف کلی

- تعیین میزان مشارکت مردم در مدیریت شهری در محلات کلانشهر تبریز (کوی دادگستری و محله ملازینال)

اهداف جزئی

- تعیین میزان مشارکت شهروندان کوی دادگستری و محله ملازینال تبریز بر اساس احساس تعلق مکانی
 - تعیین میزان مشارکت شهروندان کوی دادگستری و محله ملازینال تبریز بر اساس احساس تعلق اجتماعی.

محلّه از دیدگاه جامعه‌شناسی

از جمله دیدگاه‌های شهری که برای نخستین بار موضوع وضعیت محلات شهری را از منظر آسیب‌شناسی و تعارضات درون شهری مورد توجه قرار داده است مکتب جامعه‌شناسی شهری دانشگاه شیکاگو در امریکای دهه‌های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ میلادی بوده است. طبق تعریف مکنزی یکی از نویسندگان مکتب شیکاگو اصطلاح محلّه را در دو قلمرو فیزیکی و ارتباط اجتماعی تعریف می‌کند. از نظر مکنزی محلّه واحد نزدیک فیزیکی و محل ارتباط اجتماعی بوده است (Blummer, 1984). بر طبق نظر بسیاری از منتقدین اگرچه سنت شهرشناسی و محلّه پژوهشی مکتب شیکاگو محدودیت‌های نظری و تجربی فراوانی را در جهت تعمیم به شهرهای غیر آمریکایی دارا است اما به استناد نتایج کاربردی و نظری گسترده آن شاید بتوان گفت روندی که در تحول نظام محلّه‌ای شهری مورد مشاهده و بررسی پیروان مکتب شیکاگو قرار داشته است با ترتیبات و ضابطه‌هایی متفاوت در بسیاری از شهرهای بزرگ معاصر جهان قابل مشاهده بوده است (موسوی، ۱۳۸۶: ۱۸-۱۷). از لحاظ جامعه‌شناسی شهری، محلّه‌های شهری به مفهوم «واحدهای اجتماعی» حقیقی هستند که تا حدی به صورت اتفاقی و ناخودآگاه به وجود آمده‌اند و با گذشت زمان توانسته‌اند شکل و قالب ثابت و پایداری به خود بگیرند و حریم معینی برای خود تعریف کنند. در حقیقت این محلّه‌ها از مجموعه افرادی با ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی، مذهبی و به خصوص اقتصادی مشابه تشکیل می‌شود که به واسطه نوعی همبستگی و روابط متقابل جمعی به وجود می‌آیند. بر این اساس ویژگی هر محلّه بر حسب مورد و مختصات اجتماعی، آن را از سایر محلّه‌ها متمایز ساخته است. به این ترتیب در بیشتر شهرهای دوران گذشته از جمله شهرهای ایرانی، بخش‌ها و محیط‌های مشخصی پدید آمده که دارای نام معین و خصوصیات اجتماعی معین بوده است. این نوع محلّه‌بندی گاه منطبق بر تقسیم‌بندی جغرافیایی شهر است و برحسب این عامل، هر محلّه نام معینی به خود می‌گیرد (توسلی، ۱۳۸۹: ۱۳).

نظریه‌های شهرسازی مشارکتی

نظریه‌های متعددی در زمینه برنامه‌ریزی مشارکتی و شهرسازی مشارکتی از نیمه دهه ۱۹۶۰ به این سو، مطرح گردیده است. ملاک انتخاب این نظریه‌ها میزان نوآوری و خلاقیت، استحکام نظری و تأثیر-گذاری بر نظریه‌های بعدی می‌باشد.

جیمز میجلی

میجلی بر مبنای پاسخ دولت‌ها به مشارکت، آن را به چهار نوع تقسیم می‌کند:

الف) شیوه ضد مشارکتی: طرفداران این طرز تفکر معتقد به سرکوب مشارکت توده‌ها هستند. حکومت‌ها اجازه مداخله و مشارکت همگانی در تدوین سیاست‌ها را ممکن است با اهداف کلان اجتماعی و اقتصادی آن‌ها تعارض پیدا کند، نمی‌دهند (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۳: ۱۶۴).

ب) شیوه مشارکت هدایت شده: در این شیوه، دولت از مشارکت اجتماعات محلی با انگیزه‌های پنهانی، حمایت می‌کند. مشارکت اجتماعات محلی در این شیوه، به منظور کنترل سیاسی، اجتماعی، با علم به این که مشارکت، اجرای طرح را تسهیل می‌کند، به کار می‌رود (به نقل از ازکیا و غفاری، ۱۶۶).

ج) شیوه مشارکت فزاینده: در این شیوه، دولت در برخورد با مشارکت، به شکلی دوگانه عمل می‌کند؛ به این ترتیب که در موضع‌گیری‌های رسمی از آن حمایت می‌کند، اما عملاً در مسیر تحقق پیشنهادها مشارکتی اقدام مؤثری انجام نمی‌دهد.

د) شیوه مشارکت واقعی: در این شیوه دولت کاملاً از مشارکت اجتماعی حمایت می‌کند و از طریق ایجاد ساز و کارهایی برای ورود مؤثر اجتماعات محلی در تمامی زمینه‌ها، تلاش می‌کند. در این شیوه مشارکتی، دولت علاوه بر ایجاد نهادهای اصیل محلی، متعهد به فعالیت‌های مشارکتی از طریق آموزش و تقویت اجتماعات محلی، تدارک مواد و دیگر اشکال کمک و نیز ایجاد هماهنگی در تصمیمات مرکزی، منطقه‌ای و محلی می‌باشد (ازکیا و غفاری، ۱۳۹۲: ۱۶۴).

تئوری مشارکت ارنشتاین

ارنشتاین مشارکت شهروندی را با تعبیر قدرت شهروندی به کار گرفت و ثابت کرده که مدل سودمندی در گفتگوهای مداوم درباره درگیری جامعه در فرآیند برنامه‌ریزی است که برای توضیح آن از استعاره نردبان مشارکت استفاده کرد. مدل ارنشتاین ملاحظه قدرت اختصاص یافته به مردم را نشان می‌دهد و ابزار کارآمدی در آزمایش ماهیت متدهای مشارکتی گوناگون برنامه‌ریزی است (رهنما، ۱۳۸۸: ۱۷۲).

اسکات دیویدسون

اسکات دیویدسون در سال ۱۹۹۸، گردونه مشارکت را برای بحث مشارکت شهروندی طراحی کرد. این گردونه، سطوح مختلفی از مشارکت را بدون این که ترجیحی برای هیچ یک قائل شود، ارائه می‌کند. در این مدل تصمیم‌گیری در تعاملی مستمر بین دولت و شهروندان صورت می‌گیرد (شریفیان ثانی، ۱۳۸۰: ۴۷). دیویدسون سطوح چهارگانه‌ای برای مشارکت در نظر دارد که عبارت‌اند از:

۱. اطلاع‌رسانی
۲. مشاوره
۳. مشارکت
۴. توان‌مندسازی.

نظریه کنش موجه

آیزن و فیش‌باین نظریه کنش موجه را در ارتباط با مشارکت شهروندان طراحی کردند، اصطلاح کنش موجه به این معنی است که اکثر رفتارها به این دلیل انجام می‌شود که مردم به نتایج اعمال خود فکر

می‌کنند و برای حصول پاره‌ای نتایج و پرهیز از برخی دیگر دست به انتخاب منطقی می‌زنند. از این نظریه به روشنی می‌توان نتیجه گرفت که چون مشارکت یک کنش اجتماعی است، بنابراین می‌توان در توضیح و تبیین آن از نظریه‌های مربوط به کنش اجتماعی بهره گرفت. با به‌کارگیری این نظریه در تبیین مشارکت، متغیرهای اصلی مؤثر بر میزان مشارکت مشخص می‌گردند. مجموعه عوامل مؤثر بر میزان مشارکت و نحوه تأثیرگذاری آنها را می‌توان نشان داد (علوی‌تبار، ۱۳۸۲: ۲۳-۲۲).

شناخت محدوده محله ملازینال و ویژگی‌های جغرافیایی

سیلاب نام دو محله از محلات قدیمی تبریز است. سیلاب قوشخانه و سیلاب ملازینال و به صورت ستلاب در بین مردم تبریز تلفظ می‌شود. این محله‌ها در شمال شهر و در حوزه استحفاظی منطقه ۱ شهرداری تبریز واقع شده‌اند. اکنون با مسیرکشایی منطقه از طریق ۳۵ متری ایده‌لو که تا اتوبان پاسداران ادامه دارد منطقه سیلاب ملازینال به یکی از شاهراه‌های عبوری منطقه مبدل شده است، این منطقه دارای هیئت‌های حسینی متعددی می‌باشد به طوری که شاه حسین‌گویان قدیمی متعددی در این منطقه وجود دارند، خانه مجلل و آئینه‌کاری شده پدر ایرج میرزا (صدرالشعرا غلامحسین میرزا) شاعر دوران قاجار در کوی صدرالشعرا محله سیلاب ملازینال بود که در اثر بی‌توجهی و ساخت و سازهای جدید در کوی صدرالشعرا ویران شد.

سیلاب ملازینال در دامنه‌های کوه عینالی، بر روی تپه ماهورهایی قرار گرفته است که با بریدگی‌های متعدد از هم جدا می‌شوند. در میان این بریدگی‌ها، مردم با شاخ و برگ راه آب را بسته و با ایجاد آبگیر، آب را به کشتزارها هدایت می‌کردند. این آبگیرها در قدیم "سل" و آبی که از آن خارج می‌شد "سلاّب" نام داشت.

کوی دادگستری

کوی دادگستری تبریز یکی از محله‌های جنوب شرقی شهر تبریز است. این کوی در حوزه استحفاظی شهرداری منطقه ۲ تبریز قرار گرفته و به دلیل دوری از مرکز شهر و نزدیکی به بوستان ایل‌گلی، از آب و هوای مناسبی بهره‌مند گشته است. کوی دادگستری از سمت شمال به ویلاشهر، از سمت جنوب به بزرگراه شهیدکسایی، از سمت شرق به محله ایل‌گلی و بلوار شهید باکری و از سمت غرب به کوی سهند محدود شده است.

پیشینه پژوهش

از نیمه دوم قرن بیستم مفهوم مشارکت با نگرشی نو به موضوعی کلیدی بدل شده است (سعیدی رضوانی، ۱۳۸۴: ۱). در دهه ۱۹۶۰ مشارکت مردمی، به صورت ضروری، جزء لاینفکی از روند برنامه‌ریزی

مطرح گردید و به تدریج مسئله مشارکت مردمی به صورت قانونی و الزامی در برنامه‌ریزی شهری غرب مطرح گردید (مرادی مسیحی، ۱۳۸۰: ۱۳). از دهه ۱۹۸۰ میلادی به بعد در برنامه‌های توسعه و همچنین توسعه شهری توجه فزاینده‌ای به "رویکرد مشارکتی" صورت گرفته است؛ به گونه‌ای که رکن اصلی اجرای پروژه توسعه شهری، مشارکت همه جانبه واحدهای سازنده جامعه شهری (افراد و گروه‌های شهری) می‌باشد (زیاری و دیگران، ۱۳۸۸: ۳۹۷). در خصوص رابطه میان توسعه مشارکت مردمی و توسعه پایدار شهری در راستای ارتقاء کیفیت زندگی و احساس رضایت‌مندی شهروندان، مطالعات دامنه‌داری در سطوح داخلی و بین‌المللی انجام گرفته است که در این جستار با توجه به محدودیت‌های موجود، به چند نمونه از این مطالعات و نتایج آن‌ها اشاره خواهد شد. شقایب در سال ۱۳۷۶ در مقاله‌ای با عنوان "عمران شهری و مشارکت شهروندان"، به بررسی مشارکت مردم در عمران شهری خصوصاً مدخل نگرش بر موضوع مشارکت شهروندان در توسعه یا احیاء بافت‌های شهری می‌پردازد. در این مقاله، مهم‌ترین نتایج ارائه شده به نحوه مشارکت شهروندان و استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی موجود در محلات اشاره دارد. در سال ۱۳۷۹ نریمانی در مقاله‌ای با عنوان "مشارکت شرط لازم دخالت در بافت‌های شهری، با شناسایی نهادها و مؤسسات اجتماعی موجود در بافت‌ها"، نظام ارتباطات اجتماعی، سلسله مراتب اجتماعی، گروه-های اجتماعی فرهنگی موجود، نظام رهبری محلی را با استفاده از روش‌های مناسب و یافتن راهبردهای عملی، مورد بررسی قرار داده است. "مشارکت شهروندی، حکمرانی شهری و مدیریت شهری"، عنوان مقاله‌ای است که شریفیان ثانی در سال ۱۳۸۰ در آن به این نتیجه رسید که کسب نظر شهروندان در صورتی که واقعی باشد، سودمند است و همه شهروندان احساس می‌کنند که در جریان عادی جامعه کنار گذاشته نشده‌اند. کلانتری در سال ۱۳۸۴ در مقاله‌ای با عنوان "مشارکت مردمی در هویت‌بخشی به سیما و کالبد شهر"، با نگرشی بر دو عامل فرهنگ و اقتصاد، کنکاشی پیرامون بافت قدیم و سیمای شهر و چگونگی حضور و مشارکت مردم در بهسازی محلات قدیم شهر یزد پرداخته است. مهم‌ترین نتیجه‌گیری این مقاله به این موضوع اشاره دارد که هرچند ناحیه تاریخی شهر یزد از نظر مدیریتی دارای مشکلاتی چون ضعف عواملان تصمیم‌گیری (تعدد دستگاه‌های مؤثر در امر مدیریت، عدم اقتدار شهرداری ناحیه تاریخی، عدم مشارکت بخش خصوصی و مردمی، کمبود نیروی انسانی متخصص و ...)، فقدان اسناد و ابزار کارآمد تصمیم‌گیری و ... است، ولی وجود نیروهای متخصص در سطح شهر یزد، فعال شدن شورای شهر یزد، بازسازی بخشی از محلات بافت قدیم، فعالیت دفاتر مختلف اداری و خصوصی در زمینه مدیریت و برنامه‌ریزی ناحیه تاریخی بخشی از امکانات و قابلیت‌هایی است که می‌تواند در بهبود عملکرد سیستم مدیریت شهری محدوده مؤثر باشد. احمدی و شهبابی در سال ۱۳۸۷ در مقاله‌ای با عنوان "مشارکت محلی، ضامن بهسازی پایدار بافت‌های فرسوده"، با بررسی تجربه بهسازی محله سیروس تهران به این نتیجه رسیدند که حتی اگر نگرش و تلقی صحیحی از مشارکت مردم در امور شهرها و برنامه‌ریزی برای مسائل و مشکلات آن وجود داشته باشد، لیکن در اجرای این ایده با مشکل مواجه

هستیم. تقوایی و همکاران در سال ۱۳۸۸ در پژوهشی با عنوان "تحلیلی بر سنجش عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در مدیریت شهری در منطقه ۴ شهر تبریز"، به این نتیجه رسیدند که بین رضایت-مندی افراد از خدمات‌رسانی شهری، احساس تعلق مکانی و وضعیت اقتصادی اجتماعی افراد با میزان مشارکت آنان رابطه مثبت و مستقیمی وجود دارد (تقوایی، ۱۳۸۸: ۲۶). نتیجه تحقیقات کاشمیری با عنوان "بررسی اعتماد اجتماعی شهروندان به عنوان مؤلفه مؤثر بر مشارکت و همکاری آنان با شهرداری" نشان داد که اعتماد اجتماعی بر مشارکت شهروندان مؤثر است و میزان مشارکت مردان، افراد شاغل، افراد با تحصیلات بالا و متأهلین بیشتر است (کاشمیری، ۱۳۸۹: ۱۲). علی‌زاده در کتاب خود با عنوان تحلیل مشارکت اجتماعی مشخص کرده است که بین شناخت افراد از مشارکت، ارزیابی افراد از مشارکت، ارزیابی افراد از پیامدهای مشارکت، سابقه مشارکت افراد در امور مختلف، رضایت شهروندان از خدمات شهری و احساس تعلق به محل سکونت و میزان مشارکت رابطه معناداری وجود دارد (علی‌زاده، ۱۳۹۰: ۱۴). ناصری در تحقیقی با عنوان "بررسی زمینه‌ها و تنگناهای مشارکت اجتماعی- اقتصادی شهروندان در توسعه شهری در شهر همدان" نشان داد که میزان مشارکت شهروندان تحت تأثیر رضایت، آگاهی، اعتماد و قانون‌مداری شهرداری قرار دارد و سن و وضعیت تأهل نیز بر میزان مشارکت تأثیر دارند (ناصری، ۱۳۹۱: ۴۵). نتایج پژوهش قاسمی‌نیا بیانگر آن است که مشارکت و فعالیت‌های داوطلبانه شهروندان شهری مناسب برای تأثیرگذاری بر روی تصمیمات، برنامه‌ریزی‌ها و اجرای برنامه‌ها و ارزشیابی آن‌ها است (قاسمی‌نیا، ۱۳۹۲: ۲۶-۲۵). قنبری در سال ۱۳۹۳ در مقاله‌ای تحت عنوان "بررسی تطبیقی تأثیر فضای شهری بر میزان مشارکت شهروندان (مورد مطالعه: محلات شهر تبریز)"، به این نتیجه رسید که میزان مشارکت شهروندان در اداره امور شهری متوسط به بالا بوده و این میزان نسبت به محلات مختلف در نوسان بوده و بالاترین آن اختصاص به شهرک امام و پایین‌ترین آن به محدوده مرکزی شهر اختصاص دارد. همچنین طبق یافته‌های او متغیرهای جنس، نوع مالکیت، منطقه سکونت، تحصیلات، قدمت سکونت و احساس تعلق، میزان مشارکت شهروندان را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

در بررسی پیشینه خارجی مربوط به موضوع، نخستین اثر کتابی است با عنوان "گذار از جامعه سنتی" از دانیل لرنر که در سال ۱۹۶۴ در آمریکا منتشر گردید. وی عواملی چون سواد، میزان شهرنشینی، دسترسی به رسانه‌های جمعی و همگانی و نهایتاً ارتباطات اجتماعی را با مشارکت اجتماعی مرتبط می‌داند و معتقد است که این متغیرها در جامعه مدرن بیشتر نمود دارند. او از جامعه جدید به عنوان جامعه مشارکتی نام می‌برد (لرنر، ۱۹۶۴: ۵۷). در سال ۱۹۹۵ رابرت پاتنام در کتابش با عنوان "دموکراسی و سنت‌های مدنی (تجربه ایتالیا و درس‌هایی برای کشورهای در حال گذار)"، بیان نمود که آن چه باعث میزان بالای مشارکت‌های مردمی می‌شود، اعتمادی است که در قالب همکاری‌های اجتماعی و تعاونی ایجاد می‌شود؛ به باور پاتنام شبکه‌های مشارکت مدنی هنجارهای محکمی از روابط عمومیت یافته را

رواج داده و پیدایش اعتماد اجتماعی را تسهیل کرده و از این طریق معضل کنش جمعی را ممکن می‌سازد (پاتنام، ۱۳۹۱: ۲۹۷). مری گریسز کوپیت و رابرت دابلو کوپیت در سال ۲۰۰۷ در مطالعه‌ای تحت عنوان "مشارکت، تصور از مشارکت و حمایت شهروندان"، به بررسی تأثیر مشارکت بر ارزیابی شهروندان از موفقیت تلاش‌های معطوف به بازسازی شهر و سطح اعتماد آنان نسبت به مدیریت شهری در دو شهر گرند فورکس در داکوتای شمالی و گرند فورکس شرقی پرداختند. یافته‌های تحقیق آنان حاکی از آن می‌باشد که مشارکت در فعالیت‌های سیاسی (مانند شرکت در جلسات شورای شهر یا جلسات محله‌ای)، مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی (مانند عضویت در یک کلوب) و مشارکت در فعالیت‌های معطوف به بازسازی پس از سیل، یا تأثیر اندکی بر ارزیابی شهروندان از سیاست‌های بازسازی دارد یا اصلاً تأثیری ندارد. به عبارت دیگر، مشارکت واقعی، تأثیری بر رضایت و مشروعیت ندارد و یا اثر آن کم است؛ اما اعتقاد شهروندان به این که آن‌ها بر تصمیم‌گیری مؤثر هستند و مدیریت شهری، خواهان مشارکت مردم است، اثر مثبت و قوی بر رضایت و اعتماد شهروندان دارد.

فرضیه‌ها

۱. بین احساس تعلق مکانی شهروندان کوی دادگستری و محله ملازینال تبریز و میزان مشارکت آن‌ها در مدیریت شهری رابطه‌ی وجود دارد.
۲. بین احساس تعلق اجتماعی شهروندان کوی دادگستری و محله ملازینال تبریز و میزان مشارکت آن‌ها در مدیریت شهری رابطه‌ی وجود دارد.

متغیرهای تحقیق

متغیر وابسته (ملاک)، میزان مشارکت مردمی در امور شهری است. احساس تعلق مکانی شهروندان در یک محله و احساس تعلق اجتماعی شهروندان متغیرهای مستقل (پیش‌بین) می‌باشند.

روش تحقیق

روش تحقیق میدانی است. جهت تدوین مطالب نظری از روش اسنادی استفاده شد. به این صورت که با مراجعه به کتاب‌ها، نشریات و سایت‌های مرتبط به وسیله یادداشت و فیش‌برداری از مطالب، اطلاعات مرتبط و موردنظر گردآوری شده است. برای جمع‌آوری داده‌ها، از روش پیمایش و ابزار پرسشنامه استفاده گردید.

جامعه آماری و نمونه

جامعه آماری، ساکنان کوی دادگستری و محله ملازینال می‌باشد که اطلاعات مورد نیاز آن به صورت کامل از طریق دستگاه‌های ذی‌ربط جمع‌آوری شد. در این تحقیق با رعایت ملاحظات گوناگون از جمله توجه به حجم نمونه تحقیقات قبلی با جامعه آماری مشابه، محدودیت‌های مختلف و نوع تحقیق حجم نمونه ۳۸۰ نفر در نظر گرفته شده است.

اعتبار و پایایی ابزار اندازه‌گیری

ابتدا ۳۰ پرسشنامه مورد پیش‌آزمون قرار گرفته و سپس پایایی درونی این گویه‌ها از طریق آلفای کرونباخ مورد آزمون قرار گرفت. آلفای به دست آمد ۰/۸۵ می‌باشد که نشان دهنده پایایی بسیار خوب بوده است. برای سنجش اعتبار ابزار از اعتبار صوری استفاده شد.

یافته‌ها

مشخصات پاسخگویان (کوی دادگستری)

- وضعیت سنی

با توجه به یافته‌ها از بین پاسخگویان ۸۶ نفر بین ۲۰-۳۰ سال، ۹۴ نفر بین ۳۱-۴۰ سال، ۸۸ نفر بین ۴۱-۵۰ سال، ۶۰ نفر بین ۵۱-۶۰ و ۵۷ نفر بیشتر از ۶۱ سال داشته‌اند.

- جنسیت

از تعداد ۳۸۵ نفر از سرپرستان خانواده که به سؤالات پاسخ داده‌اند ۲۸۷ نفر معادل ۷۴/۱ درصد مرد و ۸۷ نفر معادل ۲۳/۹ درصد زن بوده‌اند که این درصد سرپرست زن در مقایسه با مردان بسیار اندک است.

- وضع تأهل

بر این اساس متأهلین با تعداد ۲۶۱ نفر (۶۷/۸ درصد) و مجردین با تعداد ۱۲۴ نفر (۳۲/۲ درصد) از جمعیت ساکنان گروه نمونه (کوی دادگستری) را تشکیل داده‌اند.

- میزان تحصیلات

با توجه به مطالعات میدانی و تکمیل پرسشنامه‌ها، از بین پاسخگویان تعداد ۸۹ نفر زیر دیپلم، ۹۳ نفر دیپلم، ۱۹ نفر فوق‌دیپلم، ۱۰۴ نفر لیسانس و ۸۰ نفر فوق‌لیسانس و بالاتر بوده‌اند.

- سابقه سکونت

از مجموع ۳۸۵ پاسخگو در محدوده مورد مطالعه، تعداد ۲۲ نفر (معادل ۵.۷ درصد) کمتر از ۲ سال، تعداد ۱۷۲ نفر (معادل ۴۴.۷ درصد) بین ۲ تا ۵ سال، تعداد ۱۲۲ نفر (معادل ۳۱.۷ درصد) بین ۵ تا ۱۰ سال، تعداد ۴۲ نفر (معادل ۹.۱۰ درصد) بین ۱۰ تا ۱۵ سال و ۲۷ نفر (معادل ۷ درصد) بیش از ۱۵ سال در محله‌شان اقامت داشته‌اند.

- نوع مالکیت مسکن

بر اساس مطالعات میدانی انجام‌شده ۲۱۴ خانوار (معادل ۵۵.۵۶ درصد) مالک منزل خویش می‌باشند، ۱۲۷ خانوار (معادل ۳۳ درصد) دارای خانه اجاره‌ای و ۴۴ خانوار هم معادل (۱۱/۴ درصد) گزینه سایر را انتخاب نموده‌اند.

مشخصات پاسخگویان (محلۀ ملازینال)

- سن

از بین پاسخگویان ۹۹ نفر بین ۲۰-۳۰ سال، ۱۰۲ نفر بین ۳۱-۴۰ سال، ۸۳ نفر بین ۴۱-۵۰ سال، ۷۰ نفر بین ۵۱-۶۰ و ۳۱ نفر بیش از ۶۰ سال داشته‌اند.

- جنسیت

زنان با تعداد ۲۸۹ نفر (۷۵/۱ درصد) و مردان با تعداد ۹۵ نفر (۲۴/۹ درصد) از جمعیت ساکنان گروه نمونه (محلۀ ملازینال) را تشکیل داده‌اند.

- وضع تأهل

مجردین با تعداد ۱۰۰ نفر ۲۶ درصد و متأهلین با تعداد ۲۸۵ نفر ۷۴ درصد از جمعیت ساکنان گروه نمونه (محلۀ ملازینال) را تشکیل داده‌اند.

- میزان تحصیلات

از بین پاسخگویان ۹۷ نفر زیر دیپلم با ۲۵/۵ درصد فراوانی، ۱۰۲ نفر دیپلم با ۲۶/۵ درصد فراوانی، ۲۳ نفر فوق‌دیپلم با ۶ درصد فراوانی، ۹۴ نفر لیسانس با ۲۴/۴ درصد فراوانی و ۶۸ نفر هم با ۱۷/۷ درصد فراوانی دارای مدرک فوق لیسانس و بالاتر بوده‌اند.

- سابقه سکونت

از مجموع ۳۸۵ پاسخگو در محدوده مورد مطالعه، تعداد ۵۲ نفر (معادل ۱۳.۵ درصد) کمتر از ۲ سال، تعداد ۳۷ نفر (معادل ۹.۶ درصد) بین ۲ تا ۵ سال، تعداد ۶۴ نفر (معادل ۱۶.۶ درصد) بین ۵ تا ۱۰ سال، تعداد ۲۷ نفر (معادل ۷ درصد) بین ۱۰ تا ۱۵ سال و ۲۰۵ نفر (معادل ۵۳.۲ درصد) بیش از ۱۵ سال در محلۀشان اقامت داشته‌اند.

- نوع مالکیت مسکن

نحوه تصرف مسکن و کیفیت مالکیت مسکن ترکیب اجتماعی محلۀ را از لحاظ گروه‌های اقتصادی، قومی و نهایتاً طبقه اجتماعی (طبقه کارگر، طبقه متوسط و طبقه بالا) نشان می‌دهد. نحوه تصرف مسکن در محلۀ عمدتاً شخصی است. بر اساس مطالعات میدانی انجام شده ۲۴۹ خانوار (معادل ۶۴.۵ درصد) مالک منزل خویش می‌باشند، ۱۸۷ خانوار (معادل ۴۸.۶ درصد) دارای خانه اجاره‌ای و ۲۲ خانوار هم (معادل ۵.۷ درصد) گزینه سایر را انتخاب نموده‌اند.

میزان مشارکت در امور شهری در کوی دادگستری

با توجه به یافته‌ها میانگین کل شاخص‌های میزان رضایت‌مندی از خدمات شهری ۳۰۰۷ به دست آمده است.

جدول شماره (۱): میانگین کل سوالات بخش مشارکت در امور شهری (کوی دادگستری)

تعداد	۳۸۵
میانگین	۳/۰۷
انحراف از میانگین	۰/۲۱
میانه	۱/۶۰
انحراف از معیار	۰/۵۶
واریانس	۰/۳۱

میزان مشارکت در امور شهری در محله ملازینال

جدول زیر میانگین کل گویه‌های مربوط به شاخص‌های مشارکت در امور شهری در محله ملازینال را نشان می‌دهد. با توجه به جدول، میانگین کل شاخص‌های میزان رضایت‌مندی از خدمات شهری ۲۰۷۷ به دست آمده است.

جدول شماره (۲): میانگین کل سوالات بخش مشارکت در امور شهری (محله ملازینال)

تعداد	۳۸۵
میانگین	۲/۷۷
انحراف از میانگین	۰/۱۹
میانه	۲/۴۰
انحراف از معیار	۰/۵۲
واریانس	۰/۲۷

با بررسی میزان مشارکت در امور شهری مشخص گردید کوی دادگستری نسبت به محله ملازینال از وضعیت بهتری برخوردار است.

جدول شماره (۳): میانگین‌های کسب شده میزان مشارکت در امور شهری در دو محله

میزان مشارکت در امور شهری	کوی دادگستری	محله ملازینال
میانگین مشارکت در امور شهری	۳۰۰۷	۲۰۷۷

میزان احساس تعلق نسبت به محله (کوی دادگستری)

جدول زیر میانگین کل گویه‌های مربوط به شاخص‌های میزان احساس تعلق نسبت به محله در کوی دادگستری را نشان می‌دهد. با توجه به جدول زیر، میانگین کل شاخص‌های میزان احساس تعلق نسبت به محله ۲.۸۸ به دست آمده است.

جدول شماره (۴): میانگین کل سوالات بخش احساس تعلق نسبت به محله (کوی دادگستری)

تعداد	۳۸۵
میانگین	۲/۸۸
انحراف از میانگین	۰/۱۴
میانه	۲/۲۰
انحراف از معیار	۰/۳۳
واریانس	۰/۱۱

میزان احساس تعلق نسبت به محله (محله ملازینال)

با توجه به جدول زیر میانگین کل شاخص‌های میزان احساس تعلق نسبت به محله ۳.۱۶ به دست آمده است.

جدول شماره (۵): میانگین کل سوالات بخش احساس تعلق نسبت به محله (ملازینال)

تعداد	۳۸۵
میانگین	۳/۱۶
انحراف از میانگین	۰/۲۹
میانه	۲/۱
انحراف از معیار	۰/۶۶
واریانس	۰/۴۴

با بررسی میزان احساس تعلق نسبت به محله مشخص گردید محله ملازینال نسبت به کوی دادگستری از وضعیت بهتری برخوردار است.

جدول شماره (۶): میانگین‌های کسب شده میزان احساس تعلق نسبت به محله

میانگین میزان احساس تعلق نسبت به محله	کوی دادگستری	محله ملازینال
میانگین میزان احساس تعلق نسبت به محله	۲.۸۸	۳.۱۶

علاقه به جامعه در کوی دادگستری

جدول زیر میانگین کل گویه‌های مربوط به شاخص‌های علاقه به جامعه در کوی دادگستری را نشان می‌دهد. با توجه به جدول میانگین کل شاخص‌های علاقه به جامعه ۳.۳۵ به دست آمده است.

جدول شماره (۷): میانگین کل سوالات بخش کنترل اجتماعی (کوی دادگستری)

تعداد	۳۸۵
میانگین	۳.۳۵
انحراف از میانگین	۰/۲۲
میانه	۲/۳۰
انحراف از معیار	۰/۵۰
واریانس	۰/۲۶

علاقه به جامعه در محله ملازینال

با توجه به جدول میانگین کل شاخص‌های میزان علاقه به جامعه در محله ملازینال ۳.۱ به دست آمده است.

جدول شماره (۸): میانگین کل سوالات بخش کنترل اجتماعی در محله ملازینال

تعداد	۳۸۵
میانگین	۳.۱
انحراف از میانگین	۰/۲۲
میانه	۳/۵
انحراف از معیار	۰/۵۰
واریانس	۰/۲۶

ببررسی میزان علاقه به جامعه مشخص گردید کوی دادگستری نسبت به محله ملازینال از وضعیت بهتری برخوردار است.

جدول شماره (۹): میانگین‌های کسب شده علاقه به جامعه در دو محله

علاقه به جامعه	کوی دادگستری	محله ملازینال
میانگین علاقه به جامعه	۳.۳۵	۳.۱

بررسی میزان مشارکت کوی دادگستری

ازآزمون T تک نمونه‌ای با مقدار آزمون برابر عدد ۳ (Test Value=3) و فاصله اطمینان ۹۵٪ (خطای ۵٪) استفاده شد.

جدول شماره (۱۰): آزمون One-Sample Test برای مشارکت کوی دادگستری

میانگین انحراف استاندارد	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد
۰/۰۹	۰/۴۳	۲/۷۳	۳۸۵

جدول شماره (۱۱): آزمون T یک نمونه‌ای برای کوی دادگستری

پایه اطمینان ۹۵٪	میانگین	Sig. سطح معناداری	Df	t	بازه اطمینان ۹۵٪	
					کمترین	بیشترین
۲/۹۰	۲/۷۳	۰	۳۸۴	۱۲۹/۷۷	۲/۵۲	۲/۹۰

با توجه به جدول به دست آمده میانگین مشارکت در این محله (کوی دادگستری)، عدد ۲/۷۳ را نشان می‌دهد که مقدار آماره و درجه آزادی این آزمون برابر با $df=384$ و $t=129.77$ می‌باشد و P-value برابر آن برابر با ۰.۰۰۰ است. بنابراین کوی دادگستری با میانگین ۲/۷۳ از سطح متوسط مشارکت در طیف لیکرت (عدد ۳)، پایین‌تر می‌باشد.

بررسی میزان مشارکت محله ملازینال

از آزمون T تک نمونه‌ای با مقدار آزمون برابر عدد ۳ (Test Value=3) و فاصله اطمینان ۹۵٪ (خطای ۵٪) استفاده شد.

جدول شماره (۱۲): آزمون One-Sample Test برای مشارکت محله ملازینال

میانگین انحراف استاندارد	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد
۰/۰۷	۰/۴۰	۳/۱۱	۳۸۵

جدول شماره (۱۳): آزمون T یک نمونه‌ای برای محله ملازینال

بازه اطمینان ۹۵٪	میانگین	Sig. سطح معناداری	Df	t	بازه اطمینان ۹۵٪	
					کمترین	بیشترین
۳/۳۰	۳/۱۱	۰	۳۸۴	۱۳۹/۴۵	۲/۸۵	۳/۳۰

با توجه به جدول به دست آمده میانگین مشارکت در این محله (ملازینال)، عدد ۳/۱۱ را نشان می‌دهد که مقدار آماره و درجه آزادی این آزمون برابر با $df=384$ و $t=139.45$ می‌باشد و P-value برابر آن برابر با ۰.۰۰۰ است. بنابراین محله ملازینال با میانگین ۳/۱۱ از سطح متوسط مشارکت در طیف لیکرت (عدد ۳)، بالاتر است.

جدول شماره (۱۴): امتیازهای کسب شده مشارکت محله‌ای در دو محله مورد مطالعه

محللات	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	انحراف از میانگین
ملازینال	۳۸۵	۳/۱۱	۰/۴۰	۰/۰۷
کوی دادگستری	۳۸۵	۲/۷۳	۰/۴۳	۰/۰۹

آزمون ضریب همبستگی پیرسون کوی دادگستری (رابطه بین احساس تعلق مکانی و مشارکت)

بین احساس تعلق مکانی و مشارکت رابطه مستقیم و معناداری برابر $0/259$ وجود دارد (یعنی شدت همبستگی بین دو متغیر میزان مشارکت و احساس تعلق مکانی در کوی دادگستری $0/259$ درصد است)، که این رابطه در سطح اطمینان $99/$ درصد و بر اساس درجه معناداری $00/000$ ، معنادار تشخیص داده شده است، بدین ترتیب با افزایش احساس تعلق مکانی، مشارکت اهالی محله نیز افزایش خواهد یافت.

جدول شماره (۱۵): ضریب همبستگی بین میزان احساس تعلق مکانی و میزان مشارکت کوی دادگستری

شاخص		
	میزان مشارکت	احساس تعلق مکانی
میزان مشارکت	ضریب پیرسون	$0/259^*$
	سطح معناداری	$0000/0$
	تعداد	۳۸۵
احساس تعلق مکانی	ضریب پیرسون	$0/259^*$
	سطح معناداری	$0000/0$
	تعداد	۳۸۵

* معنی‌داری در سطح احتمال پنج درصد را نشان می‌دهد.

محله ملازینال (رابطه بین احساس تعلق مکانی و مشارکت)

بین احساس تعلق مکانی و مشارکت رابطه مستقیم و معناداری برابر $0/455$ وجود دارد (یعنی شدت همبستگی بین دو متغیر میزان مشارکت و احساس تعلق مکانی در محله ملازینال $0/455$ درصد است)، که این رابطه در سطح اطمینان $99/$ درصد و بر اساس درجه معناداری $00/000$ ، معنادار تشخیص داده شده است، بدین ترتیب با افزایش احساس تعلق مکانی، مشارکت اهالی محله ملازینال نیز افزایش خواهد یافت.

جدول شماره (۱۶): ضریب همبستگی بین میزان احساس تعلق مکانی و میزان مشارکت محله ملازینال

شاخص		
	میزان مشارکت	احساس تعلق مکانی
میزان مشارکت	ضریب پیرسون	۰/۴۵۵*
	سطح معناداری	۰/۰۰۰
	تعداد	۳۸۵
احساس تعلق مکانی	ضریب پیرسون	۰/۴۵۵*
	سطح معناداری	۰/۰۰۰
	تعداد	۳۸۵

* معنی‌داری در سطح احتمال پنج درصد را نشان می‌دهد.

کوی دادگستری (رابطه بین احساس تعلق اجتماعی و میزان مشارکت)

همان‌طور که مشاهده می‌شود، بین احساس تعلق اجتماعی نسبت به محله و میزان مشارکت رابطه مستقیم و معناداری برابر ۰/۲۱۷ وجود دارد (یعنی شدت همبستگی بین دو متغیر میزان مشارکت و احساس تعلق اجتماعی در کوی دادگستری ۰/۲۱۷ درصد است) که این رابطه در سطح اطمینان ۰/۹۹ درصد و بر اساس درجه معناداری ۰/۰۰۰، معنادار تشخیص داده شده است، بدین ترتیب با افزایش احساس تعلق اجتماعی نسبت به محله، مشارکت اهالی محله نیز افزایش خواهد یافت.

جدول شماره (۱۷): ضریب همبستگی بین میزان احساس تعلق اجتماعی و میزان مشارکت

شاخص		
	احساس تعلق	میزان مشارکت
احساس تعلق	ضریب پیرسون	۰/۲۱۷*
	سطح معناداری	۰/۰۰۱
	تعداد	۳۸۵
میزان مشارکت	ضریب پیرسون	۰/۲۱۷*
	سطح معناداری	۰/۰۰۱
	تعداد	۳۸۵

* معنی‌داری در سطح احتمال پنج درصد را نشان می‌دهد.

محله ملازینال (رابطه بین احساس تعلق اجتماعی و میزان مشارکت)

بین احساس تعلق نسبت به محله و مشارکت رابطه مستقیم و معناداری برابر ۰/۴۳۴ وجود دارد (یعنی شدت همبستگی بین دو متغیر میزان مشارکت و احساس تعلق اجتماعی در کوی دادگستری ۰/۴۳۴ درصد است) که این رابطه در سطح اطمینان ۰/۹۹ درصد و بر اساس درجه معناداری ۰/۰۰۰، معنادار

تشخیص داده شده است، بدین ترتیب با افزایش احساس تعلق نسبت به محله، مشارکت اهالی محله نیز افزایش خواهد یافت.

جدول شماره (۱۸): ضریب همبستگی بین میزان احساس تعلق اجتماعی و میزان مشارکت

شاخص		
میزان مشارکت	احساس تعلق	
۰/۴۳۴**	۱	ضریب پیرسون
۰/۰۰۰		سطح معناداری
۵۳۸۵	۳۸۵	تعداد
۱	۰/۴۳۴**	ضریب پیرسون
	۰/۰۰۰	سطح معناداری
۳۸۵	۳۸۵	تعداد

* معنی‌داری در سطح احتمال پنج درصد را نشان می‌دهد.

آزمون رگرسیون برای کوی دادگستری

جدول زیر متغیرهای مستقل وارد شده، متغیر حذف شده و روش مورد استفاده در تعیین رگرسیون برای کوی دادگستری را نشان می‌دهد.

جدول شماره (۱۹): متغیرهای مستقل وارد شده، حذف شده و روش تعیین

روش	متغیرهای حذف شده	متغیرهای وارد شده	مدل
Enter	۰	a	۱
		احساس تعلق	
		علاقه به جامعه	
		اعتماد اجتماعی	
		کنترل اجتماعی	

a. All requested variables entered.
b. میزان مشارکت کوی دادگستری: متغیر وابسته.

مقدار R برابر است با ۰.۳۶۴، اشاره دارد به همبستگی ساده بین دو متغیر و به عبارتی شدت همبستگی بین دو متغیر را نشان می‌دهد. همان‌طور که از مقدار R (همبستگی پیرسون بین دو متغیر) نمایان است، بین دو متغیر احساس تعلق و مشارکت همبستگی در حد قوی وجود دارد. مقدار R^2 نشان می‌دهد که چه مقدار از متغیر وابسته یعنی مشارکت، می‌تواند توسط متغیر مستقل یعنی احساس تعلق، تبیین شود. در این جا متغیر احساس تعلق می‌تواند ۱۶.۲ درصد از تغییرات متغیر مشارکت را تبیین کند، که در واقع مقدار نسبتاً خوبی است.

جدول شماره (۲۰): خلاصه ضریب همبستگی شاخص‌های احساس تعلق و مشارکت در کوی دادگستری

خطای معیار میانگین	ضریب تعدیل شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی	مدل
۰/۴۱۲۸۶	۰/۱۴۸	۰/۱۶۰	۰/۳۶۴a	۱

میزان معناداری در جدول زیر کمتر از میزان ۰.۰۵ است که بیان‌گر این است که مدل رگرسیونی معنادار است.

جدول شماره (۲۱): خلاصه تحلیل واریانس برای شاخص‌های احساس تعلق و مشارکت در کوی دادگستری

سطح معناداری	نسبت F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	مدل
۰.۰۰۰a	۱۹/۸۶۷	۳.۱۲	۵	۲۵/۱۴۸	رگرسیون
		۰/۱۷۰	۳۷۹	۶۴/۶۰۳	باقی مانده
			۳۸۴	۶۸/۷۵۱	کل

a: پیش‌بینی کننده احساس تعلق، علاقه به جامعه، اعتماد اجتماعی، کنترل اجتماعی

b: متغیر وابسته: مشارکت کوی دادگستری

ضریب رگرسیونی استاندارد شده یا Beta در جدول زیر (اعتماد اجتماعی، علاقه به جامعه و کنترل اجتماعی) به ترتیب برابر است با ۰/۱۰۴، ۰/۱۰۳ و ۰/۲۲۳- که نشانگر میزان تأثیر متغیر مستقل (احساس تعلق) بر وابسته (میزان مشارکت) است.

جدول شماره (۲۲): ضرایب رگرسیون تأثیر شاخص‌های میزان احساس تعلق اجتماعی و مشارکت در کوی دادگستری

سطح معناداری	T	ضریب استاندارد شده		مدل
		ضریب استاندارد شده	خطای معیار	
۰/۰۰۰	۱۳/۳۱۵	۰/۱۹۸	۲/۶۴۲	عدد ثابت
۰/۰۱۷	۰/۲۳۱	۰/۰۱۲	۰/۱۰۸	احساس تعلق
۰/۰۴۲	۲/۰۴۲	۰/۱۰۳	۰/۰۷۸	علاقه به جامعه
۰/۰۵۵	۱/۹۲۶	۰/۱۰۴	۰/۰۳۴	اعتماد اجتماعی
۰/۰۰۰	-۴/۲۰۲	-۰/۲۲۳	-۰/۱۰	کنترل اجتماعی

B: متغیر وابسته: مشارکت در کوی دادگستری

آزمون رگرسیون برای محله ملازینال

تحلیل رگرسیون مرحله‌ای است بعد از همبستگی. از تحلیل رگرسیون زمانی استفاده می‌شود که بخواهیم مقادیر یک متغیر را از روی مقادیر متغیر دیگر پیش‌بینی کنیم. در این مورد، متغیری که ما از آن بهره می‌گیریم تا مقدار متغیر دیگر را پیش‌بینی کنیم، متغیر مستقل (یا پیش‌بین) نام دارد. متغیری را هم که می‌خواهیم پیش‌بینی کنیم متغیر وابسته (یا ملاک) نام دارد. جدول شماره (۲۳) متغیرهای مستقل وارد شده، متغیر حذف شده و روش مورد استفاده در تعیین رگرسیون برای محله ملازینال را نشان می‌دهد.

جدول شماره (۲۳): متغیرهای مستقل وارد شده، حذف شده و روش تعیین

روش	متغیرهای حذف شده	متغیرهای وارد شده	مدل
Enter	.	a	۱
		احساس تعلق	
		علاقه به جامعه	
		اعتماد اجتماعی	
		کنترل اجتماعی	
a. All requested variables entered.			
b. میزان مشارکت کوی محله ملازینال: متغیر وابسته.			

همان‌طور که از مقدار R (همبستگی پیرسون بین دو متغیر) نمایان است، بین دو متغیر احساس تعلق و مشارکت همبستگی در حد خیلی قوی وجود دارد. مقدار R^2 نشان می‌دهد که چه مقدار از متغیر وابسته یعنی مشارکت، می‌تواند توسط متغیر مستقل یعنی احساس تعلق، تبیین شود. در این جا متغیر احساس تعلق می‌تواند ۴۰٫۸ درصد از تغییرات متغیر مشارکت را تبیین کند، که در واقع مقدار چشمگیری است.

جدول شماره (۲۴): خلاصه ضریب همبستگی شاخص‌های احساس تعلق و مشارکت در محله ملازینال

خطای معیار میانگین	ضریب تعدیل شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی	مدل
۰/۴۸۷۴۰	۰/۴۰۱	۰/۴۰۸	۰/۵۳۹a	۱

جدول نشان می‌دهد که آیا مدل رگرسیون می‌تواند به طور معناداری (و مناسبی) تغییرات متغیر وابسته را پیش‌بینی کند. برای بررسی معناداری به ستون آخر جدول (sig) نگاه می‌کنیم. این ستون معناداری آماری مدل رگرسیون را نشان می‌دهد که چنانچه میزان به دست آمده کمتر از ۰٫۰۵ باشد نتیجه می‌گیریم که مدل به کار رفته، پیش‌بینی کننده خوبی برای متغیر میزان مشارکت است. میزان معناداری در جدول زیر کمتر از میزان ۰٫۰۵ است که بیانگر این است که مدل رگرسیونی معنادار است.

جدول شماره (۲۵): خلاصه تحلیل واریانس برای شاخص‌های احساس تعلق و مشارکت در محله ملازینال

سطح معناداری	نسبت F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	مدل
۰٫۰۰۰a	۵۲/۳۳۹	۴/۴۳	۵	۶۲/۱۶۸	رگرسیون
		۰/۲۳۸	۳۷۹	۹۰/۰۲۳	باقی مانده
			۳۸۴	۱۵۲/۲۰۱	کل

a: پیش‌بینی کننده احساس تعلق، علاقه به جامعه، اعتماد اجتماعی، کنترل اجتماعی

b: متغیر وابسته: مشارکت ملازینال

جدول بالا اطلاعات ضروری برای پیش‌بین متغیر وابسته را در اختیار ما قرار می‌دهد. مشاهده می‌کنیم که مقدار ثابت (constant) و متغیر درآمد هر دو در مدل معنادار شده‌اند (ستون sig). پس از تعیین معنادار

بودن مقدار ثابت و متغیر درآمد، ستون (Standardized Coefficients) بیانگر ضریب رگرسیونی استاندارد شده یا مقدار بتا است. ضریب رگرسیونی استاندارد شده یا Beta در جدول زیر (احساس تعلق) به ترتیب برابر است با ۰/۵۴۵ و ۰/۱۱۳ که نشانگر میزان تأثیر متغیر مستقل (احساس تعلق) بر وابسته (میزان مشارکت) است.

جدول شماره (۲۶): ضرایب رگرسیون تأثیر شاخص‌های میزان احساس تعلق و مشارکت در محله ملازینال

سطح معناداری	t	ضریب استاندارد شده		مدل
		خطای معیار	B	
۰/۰۰۱	۱۱/۹۲۹	۰/۱۷۲	۱/۵۶۶	عدد ثابت
۰/۰۰۳	۲/۹۴۰	۰/۱۱۳	۰/۱۳۴	a احساس تعلق
۰/۳۶۸	۰/۹۰۲	۰/۰۳۹	۰/۰۲۹	علاقه به جامعه
۰/۰۳۵	-۲/۱۱۱	-۰/۰۸۴	-۰/۰۷۵	اعتماد اجتماعی
۰/۰۹۰	۰/۸۶۰	۰/۰۳۴	۰/۰۳۱	کنترل اجتماعی

B: متغیر وابسته: مشارکت در محله ملازینال

نتیجه‌گیری و بحث

محله واحد اجتماعی درون شهر تعریف می‌شود که ساکنین آن ممکن است برحسب خصوصیات ویژه جمعیتی گرد هم آمده باشند. موقعیت اقتصادی از قبیل نوع شغل، شرایط عمومی اجتماعی مانند سطح برخورداری و رفاه اقتصادی و نیز تفاوت‌های فرهنگی و نژادی از جمله خصوصیت‌هایی است که ممکن است محله‌نشینان را از یکدیگر متمایز کند. به علاوه افراد ساکن در یک محل به لحاظ فضای شهری و نوع تالیفات فرهنگی و شهروندی ممکن است در یک محیط مشترک زندگی و آرمان‌ها و ارزش‌های مشترکی را مورد هدف قرار دهند. محلات شهری، از لحاظ سازمان اجتماعی و نیز کارکرد و فعالیت ساکنین آن‌ها از یکدیگر متمایزند. از جمله عوامل مؤثر در تغییر ساختار محلات شهری طرح‌ها و برنامه‌ریزی‌های کنترل شده شهرها در دوران جدید است که به گونه‌ای غیرمستقیم ساز و کار طبیعی شبکه زندگی و فعالیت محله‌ای را دگرگون کرده است. دگرگونی فوق به دنبال خود تأثیرات فراوانی در شکل‌گیری ادراک، احساس و رفتار جدید در شهرنشینان همراه داشته است. بر اساس فرایند توسعه برنامه‌ریزی شهری، ایجاد شهر بر طبق تنظیم جغرافیایی جدید و یا دخالت در تقسیم‌بندی فضایی منجر به تجدید ساختار کالبدی شهرهای مدرن در شکل نواحی منفصل و بی‌ارتباط شهری شده است، در صورتی که محله‌های سنتی محصول انتخاب طبیعی ساکنین و خانوارها و برخورداری از رشد طبیعی بوده است. به طور کلی، محله‌های شهری پدیده‌های بنیادی در نظام تنظیم شهری در گذشته و نیز در حال حاضر در بسیاری از کلانشهرهای جهان از جمله کشور ما تلقی می‌شوند. پژوهش حاضر در پی بررسی تطبیقی میزان مشارکت‌های مردمی

در اسکان‌های غیررسمی و برنامه‌ریزی شده (نمونه موردی: کوی دادگستری و محله ملازینال) به نتایج زیر دست یافته است.

نتایج به دست آمده از این تحقیق بیانگر آن است که در بین متغیرهای مشارکت مردمی، کوی دادگستری تبریز، میانگین شاخص‌های مشارکت مردمی یعنی: میزان رضایت‌مندی از خدمات شهری (۳/۱۱)، میزان مشارکت در امور شهری (۲/۸۶)، میزان احساس تعلق نسبت به محله (۲/۸۸)، علاقه به جامعه (۳/۳۵)، اعتماد اجتماعی (۲/۹۲) و کنترل اجتماعی (۲/۵۵) به دست آمد که به استثنای (میزان رضایت‌مندی از خدمات شهری و علاقه به جامعه) بقیه در وضعیت نامطلوب قرار داشته و میانگین به دست آمده کمتر از عدد ۳ است که در طیف لیکرت حد پایین می‌باشد.

هم‌چنین بر اساس نتایج به دست آمده از این تحقیق برای محله ملازینال بیانگر آن است که در بین متغیرهای مشارکت مردمی، میانگین شاخص‌های مشارکت‌های مردمی یعنی: میزان رضایت‌مندی از خدمات شهری (۲/۶۰)، میزان مشارکت در امور شهری (۲/۷۷)، میزان احساس تعلق نسبت به محله (۳/۱۶)، علاقه به جامعه (۳/۰۶)، اعتماد اجتماعی (۳/۲۲) و کنترل اجتماعی (۳/۲۳) به دست آمد که به استثنای (میزان رضایت‌مندی از خدمات شهری و مشارکت در امور شهری) بقیه در وضعیت مطلوب قرار داشته و میانگین به دست آمده بالای عدد ۳ است که در طیف لیکرت حد وسط می‌باشد.

هم‌چنین بر اساس نتایج حاصله، شدت همبستگی بین دو متغیر احساس تعلق مکانی و میزان مشارکت در کوی دادگستری $+0.259$ درصد و برای محله ملازینال $+0.455$ می‌باشد که این امر بیانگر رابطه مستقیم بین دو متغیر برای هر دو محله است. بعلاوه شدت همبستگی بین دو متغیر میزان مشارکت و احساس تعلق در کوی دادگستری $+0.217$ درصد و برای محله ملازینال $+0.434$ می‌باشد که این امر بیانگر رابطه مستقیم بین دو متغیر برای هر دو محله است. جهت کشف شاخصی که بالاترین تأثیر را در شاخص مشارکت مردمی دارد اقدام به انجام تحلیل رگرسیون گردید. شاخص احساس تعلق به محله برای کوی دادگستری با بتای 0.108 در رتبه اول و شاخص میزان رضایت‌مندی برای محله ملازینال با بتای 0.518 در رتبه اول قرار گرفتند.

پیشنهادها

- بررسی و رفع موانع اقتصادی، کالبدی، فرهنگی و حقوقی و اداری از طریق مسئولان ذی‌ربط، با توجه به این که مطابق یافته‌های این پژوهش، شهروندان به مشارکت در ساخت و ساز در بافت‌های فرسوده (محله ملازینال) تمایل دارند.

- توجه ویژه به توان‌مندسازی اقتصادی و اجتماعی ساکنان اسکان‌های غیررسمی (محله ملازینال) از طریق ارگان‌های مختلف اعم از مدیران شهری، سیاست‌گذاران، جامعه حرفه‌ای و دیگر مراجع ذی‌ربط.

- به‌کارگیری سیاست‌های تشویقی از طرف سازمان‌های مربوطه جهت سوق دادن مردم منطقه (محلّه ملازینال) به ساخت و ساز.
- بیشتر ساکنان اسکان‌های غیررسمی در ایران به طور اعم و در محدوده مورد مطالعه (محلّه ملازینال) به طور اخص از ارائه خدمات از طرف ارگان‌های دولتی و به خصوص از شهرداری‌ها اظهار نارضایتی دارند. پس در این مورد پیشنهاد می‌شود شهرداری منطقه یک نسبت به ارائه خدمات بیشتر به ساکنان اسکان‌های غیررسمی (محلّه ملازینال) از جمله تعریض معابر، تعویض پله‌های کوچه‌ها، رسیدگی به وضعیت آسفالت خیابان‌ها و کوچه‌ها و ... اقدام نموده و با نظرخواهی از ساکنین محلّه آن‌ها را به مشارکت وا دارد.
- تصویب قوانین لازم از طرف مجلس شورای اسلامی، وزارت مسکن و شهرسازی و شهرداری‌ها برای حل مشکلات ساکنین اسکان‌های غیررسمی، چرا که بی‌هویتی بافت‌ها و عدم احساس تعلق ساکنان به محل زندگی خود سبب تسهیل جرم‌خیزی و جنایت و افزایش ناامنی در بافت‌های ناکارآمد می‌شود.
- در نظر گرفتن نظرات ساکنان محلات مورد مطالعه برای افزایش میل و رغبت برای مشارکت شهروندان در فعالیت‌های شهری.
- اتخاذ تمهیدات لازم برای هماهنگی با شهروندان و تشریح روند اجرای طرح قبل از اجرای آن.

منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی؛ و فاطمی نژاد، خدیجه. (۱۳۹۳). تحلیلی بر مشارکت شهروندی و مدیریت شهری در شهرهای کوچک (مطالعه موردی: شهر کوچک یونسی)، *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی مرودشت*. سال پنجم، شماره ۱۶، صص ۳۸-۱۹.
- ازکیا، مصطفی؛ و غفاری، غلامرضا. (۱۳۹۲). *توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران*. تهران: انتشارات نی. چاپ پنجم.
- امین ناصری، آراز. (۱۳۸۶). برنامه‌ریزی محلّه‌ای (مبانی، تعریف، مفاهیم و روش‌ها)، *نشریه جستارهای شهرسازی*. شماره نوزدهم و بیستم، صص ۱۳۷-۱۲۱.
- پانام، روبرت. (۱۳۹۱). *دموکراسی و سنت‌های مدنی*. ترجمه: محمدتقی، دلفروز. انتشارات تهران، چاپ چهارم.
- پیوزی، مایکل. (۱۳۹۳). یورگن هابرماس. ترجمه: احمد، تدین. انتشارات شرکت نشر کتاب هرمس، چاپ ۴.
- تقوایی، مسعود؛ موسوی، چمران؛ و بابانسیب، رسول. (۱۳۸۸). تحلیلی بر سنجش عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در مدیریت شهری در منطقه ۴ شهر تبریز، *مجله مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*. سال اول، شماره ۲، صص ۹۳-۷۵.
- توسلی، محمود. (۱۳۸۹). *جامعه‌شناسی شهری*. دوازدهمین سال انتشار، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- رفعیان، مجتبی؛ و هودسنی، هانیه. (۱۳۸۸). نقش حاکمیت محلی در فرآیند برنامه‌ریزی مشارکتی چارچوب برنامه‌ریزی توسعه پایدار اجتماعات محلی، *نشریه مطالعات مدیریت شهری*. دوره ۱، شماره ۲، صص ۲۴-۹.
- رهنما، محمدتقی. (۱۳۸۸). *برنامه‌ریزی مناطق مرکزی شهرها (اصول، مبانی، تئوری‌ها، تجربیات و تکنیک‌ها)*. انتشارات جهاد دانشگاهی، دانشگاه فردوسی مشهد، چاپ اول.
- شریفیان ثانی، مریم. (۱۳۸۰). مشارکت شهروندی، حکمروایی شهری و مدیریت شهری، *فصلنامه مدیریت شهری*. شماره ۸.

- علوی‌تبار، علیرضا. (۱۳۸۲). **بررسی الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها (تجارب جهانی و ایران)**. (جلد دوم)، تهران: سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- علیزاده، کاوه؛ رضوی‌نژاد، محمد؛ و رادفر، محسن. (۱۳۹۲). بررسی نقش و مشارکت مردم در اداره امور شهری (نمونه موردی: منطقه ۱۰ شهرداری مشهد)، **فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی شهری**. دانشگاه مازندران، سال اول، شماره اول، صص ۸۷-۶۱.
- علیزاده اقدام، محمدباقر؛ عباس‌زاده، محمد؛ کوهی، کمال؛ و مختاری، داوود. (۱۳۹۲). **نهادهای شهری و مشارکت شهروندان در اداره امور شهری (مطالعه موردی: شهر اصفهان)**، نشریه پژوهش‌های جغرافیای انسانی. دانشگاه تهران، دوره ۴۵، شماره ۲، صص ۱۹۴-۲۱۴.
- مرادی مسیحی، وراز. (۱۳۸۶). **برنامه‌ریزی استراتژیک و کاربرد آن در شهرسازی ایران**. انتشارات شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری، چاپ دوم.
- موسوی، یعقوب. (۱۳۸۶). **مبانی شهری توسعه از نوع محله‌ای**. مجموعه مقالات محلات تهران، چالش‌ها و راهبردها. شهرداری تهران، ۱۲.
- مهندسین مشاور عرصه، طرح جامع تبریز. (۱۳۷۴). **طرح جامع شهر تبریز**. سازمان مسکن و شهرسازی استان آذربایجان شرقی.
- مهندسین مشاور شارمند، (۱۳۸۲). **شیوه‌های تحقق طرح‌های توسعه شهری بررسی تجارب و اجرای طرح‌های توسعه شهری در جهان**. (جلد ۱)، مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری.
- مهندسین مشاور مرجان. (۱۳۵۹). **طرح تفصیلی تبریز**. صص ۳.
- Blummer, M., (1985). **The Rejuvenation of Community Studies?** Neighbour, Networks and Policy Context. Harcourt Brace Jovanovich, New York.
- Lerner, Daglas. (1964). **The passing of traditional society**. New York: The macmillan com.